

Odchádzali jeden po druhom; akú duchovnú silu musel človek prejavíť, aby nezačal pochybovať o vlastnom presvedčení, aby nezakolísal, aby za nimi neutekal s ponukou na zmierenie, ale práve naopak, predvídajúc budúcnosť, zotrval na pôvodných pozíciách vediac, že prídu naspäť aj sami, spamätajú sa a kto sa nevráti, nech sa poberie kade ľahšie.

V rokoch 1906 a 1907 ešte nevládla defetistická nálada, v spoločnosti to ešte vrelo, bolo v nej cítiť pohyb, vťahovalo ju do krútnavy, Lenin sedel vo fínskej Kuokkale a túžobne čakal na druhú vlnu. Od roku 1908, keď sa celej krajiny zmocnila reakčná banda a ilegálnym štruktúram dochádzal dych, svet práce prechádzal do otvorenej činorodej aktivity, organizoval sa do odborových organizácií, do podporných pokladníc, a vzápätí za ilegálnymi štruktúrami akoby dožívali, chradli aj emigrantské kruhy... T a m pracovala Duma a vychádzala legálna tlač; každý emigrant sa usiloval publikovať tam...

Práve preto je vynikajúce, že vypukla vojna! Obrovské šťastie, že vypukla! T a m, v Rusku všetkých likvidátorov dostane pod tlak, význam legálnosti rýchlo upadne, naopak, vzrastie význam a sila emigrantských kruhov! Ťažisko ruského spoločenského života sa presúva do exilu!

Lenin to všetko zhodnotil ešte vo väzení v Nowom Targu. (Nada! Nowy Targ sme už prešli? Nevšimol si...) Už v cele, víťaziac nad obavami, odmietajúc, aby osobné zlyhanie zatienilo veľký všeobecný úspech, stotožnil sa s myšlienkou celoeurópskej vojny a začal o nej hlbšie uvažovať. Z každého takého premýšľania sa v Leninovom mozgu rodili hotové heslá – konečným zmyslom všetkých jeho úvah bolo práve sformulovať heslá pre daný okamih. A ešte čosi: pretlmočiť jeho vývody do všeobecne použiteľného marxistického jazyka: v inom jazyku by ho stúpenci a podporovatelia nepochopili.

Po prepustení z väzenia bol Hanecki prvým, ktorému odhalil svoj spôsob uvažovania: Treba si uvedomiť, že ak už vojna vypukla, netreba sa od nej dištancovať a usilovať sa ju zastaviť, ale naopak, treba ju využiť! Musíme sa povzniesť nad predstavu popov, ktorá sa občas zahniezdila aj v hlavách proletariátu, že vojna je nešťastie alebo hriech. Heslo „mier za každú cenu“ je heslom popov! Akú líniu by mali vo vzniknutej situácii prijať revoluční demokrati celého sveta? Predovšetkým treba odmietnuť báhorku, že za vypuknutie vojny sú zodpovedné Centrálné mocnosti! Dohoda sa teraz bude vyhovárať, že „nás, nevinných, napadli“. Prídu dokonca s tým, že „pre demokraciu“ treba brániť rentiersky štát. Takéto argumenty treba odmietnuť, rozdrviť! Aký rozdiel je v tom, kto proti komu zaútočil ako prvý? Treba spustiť propagandu, že vinu v rovnakej miere nesú *všetky vlády*. Nie je dôležité „kto nesie vinu“, ale to, ako túto vojnu čo najlepšie využiť. Bez hesla „vinu nesú všetci“ nemožno pracovať na zvrhnutí cárskej vlády.

Áno, je to šťastná vojna – prinesie veľký úžitok medzinárodnému socializmu: jediným úderom zbaví robotnícke hnutie nánosov z časov mieru! Predchádzajúce delenie socialistov na oportunistov a revolucionárov, delenie nejasné, ponechávajúce únikové cesty nepriateľom, tento medzinárodný rozkol nahrádza úplne jasným delením na patriotov a antipatriotov. My sme antipatrioti!

Tento projekt Internacionály na „zjednotenie“ bolševikov a menševikov sa končí! Vydali pokyn ďalej sa *zmierovať* – na viedenskom zjazde v auguste – hoci v júli už telo päť frontov. Teraz sa len nezakoktať. Do tela sa nám zadrela trieska, aké už teraz zmierovanie? V júli sa do nás riadne pustili, priam akoby nás kliešťami chytili pod krk: neregistrujeme rozpory, ktoré by odôvodňovali rozkol! Pošlite delegáciu – treba sa

zmieriť! Zmierovať sa s menševickou svoločou! A teraz ste zahlasovali za pôžičky – na tom aj zakapala celá tá vaša Internacionála! Už sa nepozviechate, živé mŕtvy! Ešte dlho sa budete vydávať za živých, treba však nahlas vyhlásiť, že ste mŕtvi! Tá Inessina cesta za vami do Bruselu je zároveň naším posledným stretnutím, stačilo!

Svokra zrazu spustila krik, že zabudli jeden kufor. Vychytili sa do horúčkovitého zhládúvania, prepočítavali batožinu, nazerali pod lavičky aj na vrchné sieťkované police, ale nebolo ho. Tá hanba! Ani keby utekali z horiaceho domu. Vladimir Iljič sa namrzol. Ak v rodine a domácnosti nevládne poriadok, nedá sa pracovať. Hoci to znie zábavne, aj domáci poriadok je súčasťou straníckej práce. Keďže si netrúfal niečo vyčítať Jelizavete Vasilievne – vedela človeku riadne odseknúť, navyše si navzájom prejavovali úctu, ba jej náklonnosť si udržiaval drobnými darmi – vynadal Nadi. Aký už ona dokáže udržať poriadok, keď nevie ani rovno prišit' gombík či odstrániť škvrnu, ešte aj on je v tom lepší. Vreckovku mu vymení, až keď ju o to výslovne požiada.

Nevedel odpustiť omyl. Nikomu nevedel nadosmrťi zabudnúť omyl.

Odvrátil tvár k oknu.

Vlak sa kľukatil krajinou a postupne sa spúšťal z hôr. Okolo okien sa niesli raz sivé, inokedy biele kúdoly dymu z komína rušňa. Už sa mu tie hory za roky emigrácie zunovali.

A od Nadi sa všetky jeho výčitky odrážali ako hrach od steny: no čo také hrozné sa stalo, zabudol sa... Preto sa vari nebudeme vracat'. Napíšem z Krakova, pošlú kufor za nami poštou.

Naďa vedela ako na neho, často použila túto taktiku – ak vezme všetko na seba, ak mu nebude vyčítať, že na vine je aj on, Voloda sa upokojí a prestane jej nadávať. Najcitlivejšie reaguje, keď sa ukáže, že časť viny nesie aj on.

Ostarnutý, zachmúrený, s vyrastenou a nezastrihnutou bradou prechádzajúcou do fúzov, so zježenými ryšavými obrvami, tmavým čelom, hľadel z okna, ale z boku, takže okolie veľmi nevnímal. Všetky výrazy jeho tváre Naďa dôverne poznala. Vedela, že teraz je najhoršia chvíľa, aby sa stavala na zadné, najlepšie bude nechať ho na pokoji, nevyrušiť ho ani slovom, dokonca ani slovom prehodeným s matkou. Treba ho nechať, nech si posedí zahĺbený do seba, nech sa mlčaním oslobodí od všetkých trápení – blázinca v Nowom Targu, vyhrážok v Poronine, zabudnutého kufra. Či už v takých chvíľach osamote odchádzal na prechádzku, alebo mlčky sedel a premýšľal, už len polhodinové dumanie jeho čelo menilo na prevrátený kotol, okolie očí prechádzalo z malých hnevliivých vrások do veľkých a hlbokých.

Medzinárodný rozkol v socialistickom hnutí už dávno dozrel, ale až vojna ho naplno vyniesla na svetlo sveta a zmenila na neodvratný fakt. To je predsa vynikajúce! Hoci by sa mohlo zdať, že hlboká zrada socialistov oslabovala proletársky front, nie je to tak: *dobré*, že zradili! O to ľahšie sa teraz dá nástojiť na vlastnej, samostatnej línii.

Čo sa dalo povedať pred mesiacom? Aké výhovorky použiť? Napadlo mu, že do Bruselu pošle namiesto seba Inessu. A postaví ju na čelo delegácie! Práve Inessu! S jej krásnou francúzštinou! S jej nenapodobiteľným vystupovaním – chladným, pokojným, s jemnou dávkou opovrhnutia. (Francúzskych členov predsedníctva okamžite dostaneš na svoju stranu. A Nemci Ti zas nebudú všetko rozumieť – čo je výhoda! Naopak, Ty od Nemcov žiadaj po každom prejave preklad!) To je ľah! Znervóznejú tí ultrasocialistickí osli! A v zápale sa pustil do písania, čo najskôr sa dozvedieť, či môže cestovať, či sa na tú misiu podujme. Oddychuje pri Jadrane s deťmi? Hlúposť, treba niekoho nájsť k deťom, náklady preplatíme

zo stránickej pokladnice. Je pohrúžená do písania článku o voľnej láske? Bez urážky (zo ženy nikdy nebude stopercentná súdružka, vždy má nejaké kaprice), ale rukopis môže počkať. Som presvedčený, že patíš k ľuďom, ktorí s individuálnymi úlohami rastú do sily a smelosti... Na pesimistov nedám! ... Veci si určite zariadiš! ... Som si istý, že dokážeš byť dostatočne bezočivá! Všetci budú nazlostení (čomu sa úprimne teším!), že som nepricestoval, a pravdepodobne sa Ti budú chcieť pomstiť, som však presvedčený, že na nich čo najhrozivejšie vystrčíš pazúriky! ... Budeš vystupovať pod priezviskom... Petrovová. Načo likvidátorom prezrádzať pravé meno? (Priezvisko „Petrov“ používam aj ja, nik si na to už nespomenie, Ty sa však pamätáš. Vďaka krycím menám sa tým ľuďom postavíme spolu – otvorene aj skryte. Ty sa v skutočnosti zmeníš na mňa.) Drahá priateľka! Pekne Ťa prosím, aby si privolila! Ideš? ... Tak ideš! ... Cestuješ!!! Samozrejme, treba doladiť taktiku. A musíme sa poponáhľať. Likvidátorom treba jednoducho klamať. Slúb im, že *možno* neskôr prijmete spoločné vyhlásenie. (V skutočnosti však, *samozrejme*, nikdy nič neprijmete! *Ani jeden* ich návrh!) A ešte čosi: Zaklam, že Ti ochoreli deti, preto nemôžeš ostať dlhšie. Európskych socialistov, túto meštiacku zberbu, treba presvedčiť, že boľševici predstavujú spomedzi ruských strán tú najreálnejšiu silu. Spomeň odborové zväzy, podporné pokladnice, to je presne to, na čo počávajú. Ak niekto začne klásť otázky, hneď ho preruš, vyhni sa odpovedi, odbi ho! Celý čas musíš byť v ofenzíve! Rosu chytaj za slovo, dokáž jej, že za ňou nestojí nijaká reálna strana, reálnu stranu predstavuje Haneckého opozícia. Všetko si pochopila! Len choď! ... Pevne Ti stískam ruku! Very truly... Tvoj...

Dobre rozbehnutú akciu pokazil Hanecki, dal si podmienku (v podstate odôvodnenú), že ak na cestu do Bruselu nedo-

stane 250 korún, nikam nepôjde. So stráničkou pokladnicou však treba zaobchádzať šetrne. (Hanecki nie je jediný, jestvuje mnoho ľudí, ktorých by mohol nasadiť na túto misiu, nemožno však rozhadzovať peniaze...) No bez Haneckého prašivá poľská opozícia zradila, dala prednosť hnilemu, idiotskému kompromisu s Rosou a Plechanovom.

„... Akokoľvek, zvládla si tú úlohu lepšie, než by som to dokázal ja. Neovládam jazyk a navyše by som určite vybuchol. Nestrpel by som tú komédiu! Vynadal by som im do podliakov! Tebe sa podarilo vystupovať pokojne, neochvejne, odrazila si všetky útoky. Strane si preukázala neoceniteľnú službu! Posielam Ti 150 frankov. (Možno je to málo? Daj vedieť, ak si mala vyššie výdavky. Pošlem.) Napíš, či to bolo únavné. Zažila si veľa zlého? Prečo Ti je ‚mimoriadne nepríjemné‘ písať o konferencii? ... Alebo si ochorela? Aká choroba Ťa trápi? Odpovedz, inak nenájdem pokoj.“

Inessa je jediným človekom, ktorého náladu Lenin dokázal rozpoznať, dokonca aj na diaľku. Ba na diaľku ju dokázal rozpoznať ešte prenikavejšie.

Ešte čosi: V podmienkach vojnovnej cenzúry si treba odpustiť ono tykanie. Môže sa stať dôvodom na vydieranie. Socialista musí konať predvídavo.

Po vypuknutí vojny sa korešpondencia narušila, listy poputujú do Poronina. Podľa všetkého sa však Inessa po tom, ako deti poslala do Ruska, musí vrátiť do Švajčiarska. A možno tam už docestovala.

Ženy sa potichu zhovárali, aké budú ich ďalšie kroky v Krakove. Naďa navrhla, aby mama s Volodom postrážili veci, ona zabehne za domácou, u ktorej sa zvykla ubytovať Inessa, bolo by výhodné, keby tam dnes mohli ostať.

Povedala to a hľadela cez okno, akoby sa mali Volodovi tie slová sklzánuť po líci. Nepohol brvou, neobrátil sa k nej,

nereagoval na jej slová, no podľa toho, ako mu jemne navreli žilky, ako sa mu pohli viečka, Naďa nadobudla istotu, že všetko vnímal a súhlasí so zvoleným postupom.

Áno, šlo o najpraktickejšie riešenie, najrýchlejšie, netreba nič hľadať. Na druhej strane nepocitovala potrebu, aby sa zdržiavali práve v Inessinej izbe. Voloda si však nerád privykal na nové miesta, ani nakrátko. Bolo to jediné zdôvodnenie, ktoré pred matkou zavážilo.

V matkinej prítomnosti vnímala vlastnú životnú situáciu ponížujúco. Kedysi bol ten pocit silnejší, teraz už oslabil, ale poníženie ostávalo.

Naďa sa však cvičila v dôslednosti, nijakým, ani tým najmenším krokom Volodovi nekomplikovať jeho profesionálnu dráhu. Jej úlohou bolo uľahčovať mu život a ničím ho neobmedzovať. Trvalo mu robiť spoločnosť, každú minútu, kým tam nie je tá druhá a kým môže byť užitočná.

Ak si raz zvolila takýto osud, musí vydržať. Ak sa nechala zapliahnúť, musí ťahať. Hoci by o rivalke bolo možné povedať kadečo, neutrúsiť jediné zlé slovo. Vždy sa s ňou radostne zvítať, ako s priateľkou, nechcela predsa Volodovi pokaziť náladu či ohroziť jeho postavenie medzi súdruhmi. Vybrať sa na prechádzku a sadnúť si niekde ku knihe – vždy v trojici...

Keď sa to všetko začalo, ba dokonca ešte skôr, keď Inessa, študentka Sorbonny s červeným perom na klobúku (k takému gestu by sa neodhodlala nijaká ruská revolucionárka), hoci mala vzťahy s dvomi mužmi a z týchto vzťahov sa narodilo päť detí, prvý raz vstúpila do ich parížskeho bytu, a Voloda ešte len vstal od stola, Nadinmu vnútornému zraku sa ako-by v poryve vetra odhalilo všetko, čo sa stane a ako sa to stane. Vráťane jej bezmocnosti odvrátiť ďalší vývoj. Vráťane jej úlohy spočívajúcej v tom, aby budúcemu vývoju dala voľný priechod.

Bola to Nada, ktorá navrhla, že odíde z jeho života. Nemohla prevziať zodpovednosť za to, že bude na obtiaž výnimočnému človeku, stačilo prekážok, ktoré mu do cesty kládli iní. S návrhom na rozchod neprišla len raz. Voloda sa zamyslel a povedal: „Ostaň.“ Prijal rozhodnutie, raz a navždy.

Znamenalo to, že ju potrebuje. Pravdou je, že nik iný by s ním lepšie nevyšiel. Zmieriť sa s novou situáciou jej pomáhalo vedomie, že na takého človeka si nemôže robiť nárok len jedna žena. Hrialo ju priznanie, že spomedzi všetkých potrebuje práve ju. Popri inej žene. Ba v mnohom mu bola bližšia.

A keď sa raz rozhodla ostať, nechcela mu už nikdy prekážať. Nesmela dať najavo bolesť. Ba musela sa naučiť nevnímať ju. Ak chcela, aby sa tej bolesti nadobro zbavila, musela k nej pristupovať nemilosrdne, musela ju vyrezať, vypáliť z tela. Keď sa ukázalo ako praktické, výhodné ostať pár dní v doneďná Inessinej izbe, bolo sa v nej treba ubytovať a nemučiť sa myšlienkami, kedy, ako dlho tam Voloda trávil čas a čím sa tam zapodieval.

No pred vlastnou matkou...

Čoskoro dorazia do Krakova. Volodova tvár sa rozjasnila. Znamenalo to, že si v hlave usporiadal myšlienky.

„Nie, je vynikajúce, že si mohla zájsť do Bruselu, neľutuj to. Je mi ľúto jediné, že si sa nestihla dohodnúť na korešpondencii s Kautským, ako som Ťa o to prosil... (Písala by si mu pod vlastným menom, ja by som Ti len diskkrétne pripravoval koncepty listov.) Čo to je za podliaka! Nenávidím ho a opovrhujem ním, je z nich najhorší! Aká hanebná, svinská dvojtvárnosť! ... Škoda, veľká škoda, že sme s ním nezačali hrať túto hru, dostali by sme ho do úzkych!“

Voloda sa rozveselil, ba si aj potichu zahvízdal. Na kufor si už ani nespomenul; spýtal sa, či si niečo nezajedia. A vytiahol skladací nôž, ktorý mal vždy poruke.

Rozprestreli obrúsok, vytiahli kurča, natvrdo uvarené vajcia, fľašu mlieka, haličský chlieb, maslo zabalené vo voskovom papieri, škatulku soli.

Voloda sa dokonca pustil do žartovania, reku, svokra je kapitalistka a ešte poškvrní jeho životopis revolucionára.

A skutočne, bolo sa treba zaoberať neodkladnými finančnými záležitosťami. V krakovskej banke bola uložená okrúhla čiastka – kto mohol počítať s vojnou! – dedičstvo po Nadinej tete z Novočerkaska, sestry Jelizavety Vasiliievny, vyše 4000 rubľov. Tie teraz podliehali rekvirácii, veď šlo o majetok občana nepriateľskej mocnosti, riadne sa prerátali! K peniazom sa treba stoj čo stoj dostať, nájsť užitočného, schopného človeka, vymeniť ich za niečo spoľahlivé, za zlato, možno časť z nich za švajčiarske franky a vziať valuty so sebou.

Hneď potom, bez otáľania vyraziť do Viedne. Dostať sa k vízám a zárukám a čo najskôr do Švajčiarska, Rakúsko-Uhorsko je vo vojne, ešte sa niečo zomelie. Svokra má platný ruský pas, ruský pas má aj Naďa, hoci jeho platnosť už vypršala. Lenin však nijakým cestovným dokladom nedisponuje.

Predsa len videl aspoň jeden zmysel existencie oportunistickej Internacionály – nikdy neodmietla poskytnúť pomoc na osobnom základe. A v každom štáte mala takmer vlastných členov vlády. Kuba nástojil, aby sa čo najskôr vybral za Adlerom a Diamandom (hoci Lenin im už v telegrame vyjadril srdečnú vďaku) a aby sa im ešte raz, tentoraz osobne, podakoval za to, že zariadili jeho prepustenie, a najmä, aby sa v nijakom prípade nesprával vyzývavo. Voloda nasadil pomedzi kúsok žltka a bielka zachytené v brade a fúzoch krivý úsmev; takže má podstúpiť onen delikátny obrat – treba sa ísť pozaliečať prehnitým revizionistom a meštiackej chamradi. Napokon, je to spravodlivé, ak nedokážu obhajovať principiálnu líniu, nech aspoň pomáhajú s praktickými vecami.

To je jediná konkrétna reálna platforma, na ktorej sa môžu dočasne, takticky stretnúť. Bez tejto chamrade sa nezaobíde ani neskôr, už vo Švajčiarsku, bez záruk ho do krajiny ani nepustia, kto iný sa na to podujme?

„Robert Grimm je ten chlapec, s ktorým som sa minulý rok zoznámil v Berne, keď si ležala v nemocnici.“

Lenina sa posmešky nedotýkali, nevšímal si ústrky, za nič sa nehanbil, ale predsa len mu padlo zaťažko sa ako štyridsaťpäťročnému podkladať mladým, pociťovať úplnú závislosť a chýbajúce fyzické sily.

Ak by roku 1908 neodišiel zo Ženevy do Paríža, dnes by sa nemusel dobýjať do Švajčiarska, už by tam boli pevne usadení, v bezpečí, s vlastnou tlačiarňou, s kontaktmi, so všetkým potrebným. Ký ďas ich hnal do Paríža?

(Ak by však neodcestovali do Paríža, nespoznal by Inessu.)

„Dokonca ešte v minulom roku, keď u Kochera liečili Tvoju Basedowovu chorobu a keď sme pochopili, ako vyzerá moderná lekárska veda (Voloda sa zahĺbil do kníh opisujúcich jej liečenie, overoval si postupy), malo nám napadnúť, že ostaneme v Berne. Čo už je na tom? Ak sa chce človek dožiť konca cárizmu a už nemá dvadsaťpäť, zbraňou revolucionára sa stáva aj jeho zdravie. Ba stáva sa majetkom strany. A treba ho podporiť neľutujúc stranícke financie. Treba sa usadiť v dosahu vynikajúcich lekárov, dokonca v dosahu vybraného luxusu; kde inde ich človek nájde, ak nie vo Švajčiarsku? Už by som sa neodovzdal do rúk Semaškovi, veď to je smiešne! ... Lekári medzi našimi revolučnými súdruhmi sú osli, vari by sme im dovolili, aby sa nám vrtali vo vnútornostiach?

Ani teraz ešte nie si celkom zdravá. Prospelo by Ti, ak by si sa usadila bližšie ku Kocherovi.“

„Voloda, vo Švajčiarsku panuje strašný duch meštiactva, spomeň si, ako deprimovane sme sa tam cítili! Spomeň si,

ako sa od nás odvrátili po tbiliskom prepade! V ich očiach stojí *zákon* na piedestáli, nemôžu prepáčiť majetkové delikty! ... A to majú byť sociálni demokrati?!“

„To všetko je pravda, ale vo Švajčiarsku sa človeku nemôže stať to čo mne v Nowom Targu. Semaška a Karpinského sme oslobodili ľavou zadnou.“

A aké sú tam kvalitné knižnice, ako sa tam dá študovať! Tak to bolo odnepamäti, ale teraz, počas vojny, je to ešte dôležitejšie! Mimoriadna kultivovanosť a všetky príjemné stránky života.

Čistá, sporiadaná krajina, krásne hory, útulné penzióny, priezračné jazerá s vodným vtáctvom.

Ozajstné žriedlo ruskej revolúcie.

V podmienkach neutrality štátu sa jedine odtiaľ budú dať udržiavať medzinárodné kontakty.“

Ponáral sa do vlastných myšlienok – dosiaľ nepoznaný celoeurópsky vojnový konflikt! Takú vojnu očakávali Marx a Engels, ale nedožili sa jej. Taká vojna je najkratšou cestou k celosvetovej revolúcii! To, čomu sa nepodarilo rozhorieť, rozšíriť roku 1905, sa teraz rozšíri aj samo! Nadovšetko pozvňášajúci okamih!

Zároveň sa ho zmocňovala predtucha, že nadišiel okamih prinášajúci presne tú udalosť, pre ktorú žil, aby ju dokázala interpretovať! Dvadsaťsedem rokov politického samovzdelávania, knihy, brožúry, stranické hádky, asepticke, deprimujúce sledovanie prvej revolúcie, pre všetkých v Internacionále bol len narušiteľom poriadku, dogmatickým sektárom, bezvýznamnou málopočetnou a strácajúcou sa skupinkou, ktorá samu seba nazývala stranou; človek čakal, ani sám o tom nevedel, práve na t e n t o okamih, a on nastal! Ťažké hnacie koleso – ako červené koleso lokomotívy – sa dalo do pohybu a teraz nesmieme stratiť jeho vysoké obrátky. Hoci